

Trening socialnega mišljenja

- **Namen:**
 - spoznavanje in **soočanje različnih pogledov**, mnenj, idej vrstnikov o nekem družbenem vprašanju;
 - **spodbujanje prevzemanja kompleksnejših socialnih perspektiv** in razumevanja medosebnih odnosov
- **Obravnavana družbene ali medosebne dileme**
 - Starostno in predmetno ujemanje
 - Iščejo različne možne rešitve in razmišljajo o posledicah
 - Presojajo, katere rešitve so stereotipne, izvirne, sprejemljive, pozitivne/negativne, trenutne/dolgoročne
 - Primerjajo različne okoliščine nastanka problema in razmišljajo, kako se jim izogniti / jih preprečiti

Trening socialnega mišljenja

Oblike in metode dela:

- Učitelj **vodi diskusijo** v razredu o predstavljeni socialni dilemi (zastavlja vprašanja, parafrazira, postavlja kontra-argumente, usmerja k perspektivam drugih, k bolj oddaljenim posledicam ali novim situacijam)
- **Igre vlog**: preigravanje konfliktnih situacij
- **Film + pogovor** o zapletu filma
- **Literarni odlomek + vodeni pogovor**
- **Iskanje dilem v šolskem prostoru in v lokalnem okolju** (na katerih področjih je več / manj konfliktov; katere poznajo in koliko so vanje vpleteni, kako so se razrešili; zakaj nastajajo konflikti, kako bi se jih dalo rešiti, kakšne so posledice za vpletene in druge, posredno vpletene, za skupnost...)

Uravnavanje vedenja v skupini

Preventivne in proaktivne vzgojne dejavnosti, preden se pojavijo konflikti

- vzpostavljanje sproščene in spodbudne **razredne klime**
- **dogovorno postavljati pravila** v razredu / skupini
- izbira **aktivnih učnih metod** in priprava na pouk
- učencem mora znati ustrezno **svetovati**, jih **usmerjati**
- spodbujati **medsebojno povezanost in pomoč**
- že v naprej **načrtovati strategije za preprečevanje** potencialnih disciplinskih problemov (vanje pa vključevati tudi učence)
- navajanje otrok na **samovrednotenje** in **samoregulacijo vedenja** in sprejemanje odgovornosti
- razvijati **socialne veščine otrok** - učiti jih ustreznih **načinov reševanja konfliktov**

Reševanje konfliktov v skupini

- Cilji:
 - **mirno** reševanje, **sodelovanje vseh** vpletenih
 - ohraniti osebno **dostojanstvo**, spoštovanje vseh
 - najti „**win-win**“ rešitev problema (sodelovanje, kompromis)
 - možnost za **socio-kognitivni napredek** (spodbuditi razvoj medosebnega razumevanja) in **moralnosti otrok**
 - možnost za **razvoj socialnih veščin**
 - krepitev medosebnih odnosov in **kohezivnosti razreda**

Socialna pravila in norme

- Socialna pravila – razumevanje se **oblikuje v interakciji**, z **izkušnjami** na več področjih / domenah:
 - MORALNA,**
 - SOCIALNO-KONVENCIONALNA,**
 - OSEBNA**
- Domene se diferencirajo na podlagi **zgodnjih socialnih izkušenj** (od 3. leta dalje otroci razlikujejo med domenami in se različno odzivajo v interakcijah in na kršitve „pravil“ po domenah), razvijajo se **vzporedno** in imajo **različne razvojne poti**
- Temeljijo na razvoju socio-kognitivnih sposobnosti
-> razlikovanje, identifikacija in usklajevanje treh domen
- Dogodki, ki vsebujejo **mešane domene**: večja razvojna in kontekstualna variabilnost in nekonsistentnost v presojanju (značilnosti situacij in odnosov ter posameznikov; čustvene posledice prekrškov)

Moralna domena

Nanaša se na pravice in načela o tem, kako bi morali posamezniki regulirati ravnanja in se obravnavati med seboj, da bi se dobro počutili.

- Zajema koncepte: **pravičnost, osebno blagostanje, pravice**
 - pravična delitev, izmenjava;
 - psihične stiske (dražiti, preimenovanje, zlonamernost);
 - fizične poškodbe (pretepanje, brcanje)
- Moralne kršitve imajo **intrinzične posledice za pravice ali blagostanje drugega**;
- Moralni koncepti so:
 - obvezni (kršitve nujno sankcionirati)
 - univerzalni, neodvisni od pravil in družbenih, kulturnih norm
 - nadosebni in
 - normativno zavezujoči.
- Pri presojanju moralnih prekrškov – sklicevanje na temeljne **pravice** posameznikov in na spoštovanje **dobrega počutja drugih**

Razvojne variacije moralne domene

Moralna domena (Damon, 1977; Nucci, 2001, 2002)

Razvoj presojanja:

- od fokusa na **konkretno škodo** in **blagostanje drugega** (bolj za fizične poškodbe kot psihične) *v zgodnjem otroštvu*
- k razumevanju pravičnosti (def. kot **enakosti** - enake obravnave) *v srednjem otroštvu*
- *v predadolescenci* se skrb za enakopravnost (equality) spremeni v skrb za **pravičnost** (equity) – enaka obravnava upošteva individualne razlike v potrebah in položajih
- *med adolescenco* postaja **koncept pravičnosti** bolj široko razumljen, **univerzalno** aplikabilen in **posplošljiv** med situacijami in hkrati lahko upošteva **situacijske variacije**

Socialno-konvencionalna domena

Vključuje pravila in norme, ki spodbujajo nemoteno in učinkovito delovanje posameznih socialnih sistemov; posameznik jih pridobiva od bolj izkušenih članov družbene skupine.

- Zajema koncepte: **avtoriteta, tradicija, socialne norme**;
- Skupna **pravila, norme** in uniformnosti (navade) koordinirajo socialne interakcije v socialnem sistemu in določajo primerno vedenje v različnih situacijah;
- Konvencije so:
 - kontekstualno relativne,
 - konsenzualno dogovorjene - spremenljive,
 - nadredne specifičnim pravilom ali zahtevam avtoritete
- Pri presojanju konvencionalnih kršitev - **sklicevanje na avtoriteto** in njene zahteve, **pravila**, socialna **pričakovanja** in socialne **norme**, vzdrževanje socialne **organizacije** in **reda** v skupini.

Osebna domena

Nanaša se na razumevanje sebe, izbiro lastnega ravnanja, osebnega življenjskega stila in prijateljev; na poznavanje lastne osebnosti in identitete.

- Zajema koncepte: **zasebnost, nadzor telesa, izbire, preference**
 - Razumevanje **oseb** kot psiholoških sistemov (jaz, osebnost, identiteta)
 - Osebne odločitve, ki vplivajo le na posameznika -> prispevajo k razvoju osebne avtonomije
 - Kršitve osebnih zavez/odločitev otroci in mladostniki razumejo kot manj napačne/pravilne od moralnih, čeprav imajo lahko hujše posledice (npr. samopoškodbe).
- Pri presojanju (kršitev) osebnih pravil – **nuditi oporo** za informirano, premišljeno odločanje.

Vaja 2:

Odzivanje na moteče vedenje

- **V paru:** Razvrstite naštetá moteča vedenja v ustrezno kategorijo glede na to, ali kršitev izhaja iz moralne ali socialno-konvencionalne domene .
- **Posamezno:** Za vsak primer motečega vedenja izberite svoj običajen način odzivanja v taki situaciji (izberite enega izmed odgovorov, opisanih od a do f).

_____ skupna diskusija:

- Kateri odziv izmed navedenih bi bil po vašem mnenju najbolj učinkovit?
- Kateri odziv bi bil najbolj primeren?

Uravnavanje motečega vedenja

- Veliko **različnih strategij** in **disciplinskih modelov**
 - ni le enega, najučinkovitejšega za vse učence (različne situacije, učenci z različnimi osebnostmi)
 - niso vse izmed strategij enako primerne za spodbujanje učencev k odgovornosti, neodvisnosti in avtonomnosti mišljenja in vedenja.

Pristopi:

- Direktivni pristop
- Popustljivi pristop
- Demokratični pristop
- Induktivni pristop
- Restorativni pristop - retributivna pravičnost
- Samoregulativni pristop

Direktivni pristop

- **Visoka stopnja učiteljevega nadzora**, podrejanje učencev
 - Učitelj določa zahteve, pravila, vrednote, ustrezne vzorce vedenja – kot objektivna dejstva
 - Učitelj ve, kaj je prav in kaj narobe, moralizira, učenec mora poslušno slediti napotkom
 - Ob neustreznem vedenju učitelj učenca **kaznuje**, vpije, žali in grozi
- Slabo vpliva na moralno samopodobo učenca (nezanesljiv in neodgovoren)
- Kazni so kontraproduktivne: vzbujajo sovraštvo do učitelja in ne odpravljajo simptomov, temveč le zatirajo neustrezno vedenje; kratkotrajne
 - Ustreznost kazni je potrebno presojeti z vidika kaznovanega
 - Otroci ne prevzemajo odgovornosti za lastno ravnanje, temveč razvijejo konformistično moralo (izogibanje težavam in zagotavljanje ugodja)

Popustljivi pristop

- Odrasli ne vzpostavi čustvenega odnosa z otrokom (ne +, ne -), **otroku dopuščajo vse, nič ga ne omejujejo**
 - Neustrezno vedenje **ignorira** -> obremenjujoča prepuščenost samemu sebi
- Negativno vpliva na razvoj moralne samopodobe
- Otrok postane razvajen, nesocialnem, (antisocialen): ne upošteva zahtev odraslih in potreb drugih, hoče le zadovoljiti svoje
 - Otrok želi ugajati in si tako zagotoviti užitek

Demokratični pristop

- V odnosu prevladujejo vrednote: enakost, svoboda, odgovornost in vzajemna podpora
 - V odnosu je **veliko svobode, a ne brez omejitev**
 - Upoštevajo se želje posameznikov, vendar se ne dopušča njihovo zadovoljevanje na račun drugih
 - Meje in **pravila so smiselna in utemeljena, sproti dogovorjena in prilagodljiva** glede na otrokov razvoj in stopnjo samostojnosti
 - Učitelj jasno izraža svoja pričakovanja, katerim ob neupoštevanju sledijo dogovorjene posledice
- Spodbuja oblikovanje moralne samopodobe (samo-odločanje ob opori odraslih)
- Gradi se odnos vzajemnosti in razvija zaupanje v zmožnost učencev

Induktivni pristop

- Usmerjanje otrok k **razmišljanju o škodljivih posledicah**, ki jih povzroča njihovo **neprimerno vedenje drugi osebi**
- Usmerja se razvoj empatije, prosocialnega vedenja in moralne samopodobe
 - Otrok se zave posledic lastnega dejanja, kar vzbudi čustveno stisko in občutek krivde

Retributivna pravičnost

- Učitelji, ki uporabljajo retributivno pravičnost, poudarjajo **pomen popravljanja škode**, ki je bila povzročena z neustreznim vedenjem
- Učence spodbujajo k **vrstniški mediaciji**
 - oseba z enakovrednim statusom vodi pogovor z osebami v konfliktu, da ugotovijo zakaj je prišlo do spora in iščejo ustrezne rešitve
- Mediacija spodbudno vpliva na vzajemnost odnosov, povečuje spoštovanje in pripadnost, prijateljstvo, obvladovanje konfliktnih situacij
 - Udeleženci prevzamejo odgovornost za rešitev

Restitucija

- Otroku omogoča, da se **zave svoje napake** in jo ima **možnost popraviti**, s tem, da prizadetemu na ustrezen način povrne škodo
- Lahko je sporna, če nadomesti kazen ali celotno reševanje konfliktov
 - če prizadeti povračilnega dejanja ne doživi kot povračilo, temveč kot kazen;
 - odrasli lahko prikrito vsilimo rešitve

Samoregulativni pristop

- Usmerjen k razvijanju sposobnosti samouravnavanja lastnega vedenja:
 - pomoč pri prevzemanju večje kontrole nad lastnim vedenjem oz. spremembo neustreznega vedenja,
 - evalvacije le-tega in
 - določanja ustreznih posledic (ojačitve)
- Najbolj spodbuja moralno samopodobo učencev
 - Prenos odgovornosti za vedenje na učence (avtonomija odločanja)

Modeli samouravnavanja

- **Model samouravnavanja** – 3 faze (Kanfer, 1970):
 - **Samospremljanje** oz. usmerjanje pozornosti na lastno trenutno vedenje
 - **Samovrednotenje** oz. primerjanje vedenja z določenimi standardi
 - **Samoojačevanje** oz. pozitivno ali negativno ojačanje lastnega vedenja
- Do procesa samouravnavanja pride, ko oseba zazna diskrepanco med **trenutnim vedenjem** in svojimi **cilji in standardi**.
- **Samopoučevanje**: razvijanje samokontrole s postopnim prehajanjem od zunanje kontrole k samokontroli, na podlagi internalizacije navodil
 - **Demonstracija** + razlaga
 - **Vodena izvedba** z razlago (navodila)
 - **Izvedba z glasnimi** navodili sebi
 - **Izvedba s tihimi** navodili sebi

Medskupinski konflikti

Temeljijo na procesu **socialne kategorizacije** oseb, kot pripadnikov določenih **socialnih skupin** (narodnost, spol, poklic...)

- Je osnovni, **normalni, adaptivni proces** skupinskega življenja
- Pogoji: **kontekst omogoča razlikovanje** med socialnimi kategorijami
- Posledice socialne kategorizacije – ohranjanja + soc.ID:
 - **Pozitivnejše** vrednotenje pripadnikov **lastne skupine** (in-group)
 - **Negativnejše** vrednotenje pripadnikov **druge skupine** (out-group)
 - **Stereotipi** in **predsodki** ter **diskriminacije**
 - Večja **homogenost** med člani svoje skupine, večja kohezivnost,
 - Pritisk k **konformnosti** skupinskim normam
- Usmerja **stereotipno zaznavanje** oseb in **medskupinsko razlikovanje**
-> prevzemanje **socialne identitete** skupine
pozitivna prepoznavnost skupine => + soc.ID => + samospoštovanje

Teorija socialne identitete (Tajfel, 1981), Teorija socialne kategorizacije (Turner, 1988)

Dejavniki, ki izzovejo konflikte

- **Medskupinski dejavniki**
 - Tekmovanje med skupinami
 - Socialna kategorizacija oseb po pripadnosti skupinam
 - Medskupinsko tekmovanje, pristranske sodbe, kohezivnost skupine
 - Samospoštovanje in stopnja identifikacije s skupino
 - večja soc. ID – bolj stereotipne sodbe – več sovražnosti in konfliktov
 - Relativni položaj skupine v določenem kontekstu primerjave
 - višji soc. položaj – bolj favorizirajo lastno skupino – več konfliktov
 - Nепrepustnost skupinskih meja
- **Znotrajskupinski dejavniki**
 - Vodenje in hierarhična struktura
 - Kohezivnost skupine
 - Norme skupine, cilji in pritisk h konformnosti
 - Posameznikov položaj v skupini
- **Individualni dejavniki**
 - Etnična pripadnost (dvojna ID), kultura, spol (M), starost, **predsodki**

Posledice medskupin. konfliktov

- **Negativne: predsodki in diskriminacije**
 - Generacijske variacije (po l. 1960 manj – gibanja za čl. pravice)
 - Starostne variacije (več ml. otroci in ml. adolescenti; kog. razvoj, soc. razumevanje)
 - Stiki med pripadniki različnih soc. skupin
 - Več pozitivnih osebnih značilnosti -> manj predsodkov
 - Manj strahu in jeze; manj konfliktov
 - Lahko se potrdijo stereotipi -> diferencirana uporaba, samo za nekatere
- **Pozitivne posledice**
 - Več stikov in mešanih prijateljstev
 - Pozitivna stališča in razumevanje druge kulture
 - Manj strahu in anksioznosti
 - Večje obladovanje strategij reševanja konfliktov
- **Pozitivne posledice se pojavijo, le če so izpolnjeni pogoji:**
 - Enak status skupin
 - Kooperativna soodvisnost (male učne skupine, heterogene, nagrade cele skupine)
 - Šolske avtoritete podpirajo stike – omogočijo pozitivne rešitve konfliktov

Zmanjševanje predsodkov

Z bližnjimi stiki lahko povečamo zaznavanje **PODOBNOСТИ MED SKUPINAMI** in zmanjšamo razlike med njimi (Fishbein, 2002)

- mehanizmi:
 - a) Sprejemanje **avtoritete**
promovira Δ stališč in sankcionira predsodke
 - b) Povečevanje **privlačnosti druge skupine**
vodene interakcije s člani drugih skupin \rightarrow zaznavanje osebnih kvalitete $\rightarrow \Delta$ podobe drugega
 - c) **Favoriziranje lastne skupine**
sodelovanje \Rightarrow skupna, nadredna skupina

Zmanjševanje predsodkov v šoli

KONTAKTNA TEORIJA (Allport, 1954) – **pogoji** zmanjšanja predsodkov:

- a. Enak status različnih skupin
- b. Normativna sprememba (skupnost sankcionira Δ)
- c. Skupine zasledujejo skupni cilji
- d. Spontani in intimni odnosi

\Rightarrow **Zmanjševanje predsodkov v šoli** (Fishbein, 2002):

- a. vzajemno spoštovanje in prijaznost med otroci
- b. razredna/šolska klima
- c. sodelovanje vseh – medosebno spoznavanje, uvid podobnosti med otroci
- d. skupno delo, učenje, igra - prijateljstvo

Pedagoške implikacije za integracijo priseljencev

- **sooblikujemo šolsko/razredno skupnost**
 - **naklonjenost**, čustvena toplina, **zaupanje**, povezanost
 - vzbuja **empatije**, medsebojna **pomoč in skrb**
 - **recipročnost in sodelovanje, odgovornost**
 - **vsak** član pomembno **prispeva** k skupnosti
 - norme: **enakost, strpnost, spoštovanje, sodelovanje** – skupno oblikovanje pravil v razredu
- **spodbujamo socialne interakcije med učenci** - prepletene z učenjem
 - spodbujamo **sodelovalno učenje, delo v skupinah in diskusije, spraševanje**
 - spodbujamo **samostojnost** in notranjo motivacijo
- **spodbudimo izražanje individualnih značilnosti** učencev
 - **osebnost, interesi in izkušnje** posameznika – medsebojno spoznavanje
 - prepletanje interesov in izkušenj **s poučevanjem učnih vsebin**
 - **diferenciiran pouk** - individualno načrtovanje ciljev in poti do uspeha

Pedagoške implikacije za integracijo priseljencev

- **podpora učiteljev** – stalna in prizadevna – kot model za medvrstniško podporo
 - podpora in vključevanje **vsakega otroka**
 - jasno **izražena pričakovanja učiteljev do vseh, da lahko uspejo**
 - prepričanje učiteljev, da je **uspeh kolektivno delo**
 - prepričanje v **soodvisnost** v razredu
 - **spodbuja interakcije med učenci** – vodeno sodelovanje (strukturira)
 - pozitivna **stališča do participacije** učencev v šoli
 - pozitivna **stališča do integracije** priseljencev – pluralnost narodnostnih identitet
 - spodbude **nediskriminatornega vedenja** – sankcionira vedenje, ki je skladno s predsodki (odzivnost na kršitve norm)
 - spodbuja **odgovornost** pri učencih/dijakih
 - vodi **reševanje konfliktov** med učenci/dijaki – sproti, usmerjena diskusija

Pedagoške implikacije za obvladovanje konfliktov

- **refleksivna praksa** – kolektivna refleksija pri pouku z učenci in med učitelji
 - ocena doseženih ciljev pouka in načrtovanje učnega procesa
 - refleksija osebnih izkušenj pri učenju oz. poučevanju
- **Treningi socialnih veščin pri pouku**
 - Trening socialnih in komunikacijskih spretnosti (samoizražanje, spraševanje, vodenje)
 - Trening asertivnosti
 - Samoinstrukcije
 - Trening spretnosti reševanja problemov / konfliktov
 - Spretnosti reševanja socialnih problemov (medosebno razumevanje)
 - Interventni programi za individualne otroke (agresivne, vedenjske motnje)
 - Načrtovati skupaj s šolsko svetovalno službo

Sklepne misli

- Medosebni konflikt je lahko **priložnost za učenje in razvoj**.
- Skupno, **kooperativno reševanje konfliktov** krepi **zaupanje v odnosih** z bližnjimi in v skupini.
- Spretno obvladovanje konfliktov spreminja sovražnike v **prijatelje**.